

OMEZENÍ SANKCÍ OBCHODNÍ SMLUV VE VZTAHU K PRÁVŮM SPOTŘEBITELE

KAREL ŠEMÍK

Fakulta sociálně ekonomická Univerzity Jana Evangelisty Purkyně

Abstract in original language

Príspevok se zabývá aktuálními limitacemi pro použití právních sankcí v obchodních smlouvách, kde jednou ze smluvních stran je spotřebitel. Príspevok reaguje i na aktuální judikaturu v oblasti smluvní volnosti při stanovení úroků z prodlení vůči spotřebiteli v právním vztahu, který se řídí obchodním zákoníkem, částečně též otázkou smluvních pokut.

Key words in original language

Sankce; smlouva; spotřebitel; obchodní smlouva.

Abstract

The paper deals with current limitation for the use of sanctions in commercial contracts where one party is the consumer. Responded to the current case law concerning contractual freedom in setting interest on late payments to the consumer in a legal relationship which is governed by the Commercial Code, in part, whether the issue of contractual penalties.

Key words

Sanctions; contract; consumer; commercial contract.

Tento příspěvek na konferenci Dny práva Brno 2009 je krátkou úvahou nad aktuálním právním stavem posuzování právních vztahů, zejména smluvních, v situaci, kdy právní režim smlouvy se řídí obchodním zákoníkem, ale přesto je jednou ze smluvních stran tzv. spotřebitel.

Toto téma, které by jistě dovoľovalo mnohem rozsáhlejší úvahy nad postavením spotřebitele,¹ zmíní především otázku limitace výše úroku z prodlení. Téma se tedy zcela přímo dotýká otázky smluvní volnosti při stanovení úroků z prodlení vůči spotřebiteli a obecně vůbec na otázku limitace sankcí za neplnění právních povinností (ve vztahu k úroku z prodlení to platí při povinnostech peněžního charakteru - tj. zaplatit dlužnou částku).

V dosavadní praxi, alespoň jak jsem se s ní setkal při vlastní právní činnosti, obvykle soudy prvního stupně, zejména soudy okresní, nezkoumaly nijak zvlášť povahu smluvního vztahu účastníka smlouvy a rozsah jeho práv jako práv spotřebitele (resp. přesněji, osoby nepodnikající). Na tomto místě je

---

¹ srovnej např. Raban, P.: Drobní dlužníci a zakázaná smluvní ujednání, in Právní rádce č. 11/2009, Praha, 2009

nutné citovat ustanovení obchodního zákoníku, konkrétně § 262 odst. 2: "Ve vztazích podle § 261 nebo podřízených obchodnímu zákoníku dohodou podle odstavce 1 se použijí, nevyplývá-li z tohoto zákona nebo ze zvláštních právních předpisů něco jiného, ustanovení této části na obě strany ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele je však třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinností z těchto vztahů podle občanského zákoníku a na její společné závazky se použijí ustanovení občanského zákoníku." Další úvahy se budou týkat zejména smlouvy o úvěru (§ 497 an. obchodního zákoníku č. 513/1991 Sb. v aktuálním znění), jsou však platné pro jakoukoliv obchodní smlouvu, kde jedna ze smluvních stran je nepodnikatelem dle výše uvedeného.

V situaci, kdy je nepodnikající osoba v prodlení s plněním peněžitého závazku, vzniká jí povinnost hradit úroky z prodlení, a to ze zákona (§ 369 odst. 1 obchodního zákoníku). Bylo a je běžnou praxí, že v obchodních smlouvách, zejména ve smlouvě o úvěru,² se vyskytují ustanovení, které stanoví výši úroků z prodlení v rozdílné výši od výše stanovené vyhláškou č. 142/1994 Sb. v platném znění, a to právě s odkazem na výše zmíněné ustanovení obchodního zákoníku umožňující v obchodním vztahu nahradit předepsanou výši úroku z prodlení, která platí pro obecný občanskoprávní režim prodlení s placením peněžitých závazků, výši smluvní. V praxi pak výše úroků z prodlení může být oproti aktuální výši úroku z prodlení navýšena o několik procentních bodů, může však být vyšší i dvojnásobně či trojnásobně.

Je zřejmé, že porušení povinnosti uhradit včas svůj peněžitý závazek je právně sankcionováno právě vznikem další nové povinnosti, tj. povinnosti hradit úrok z prodlení. Je však otázkou, zda na výši takové sankce platí ve vztahu ke smluvní straně, která není podnikatelem, pouze obecná ustanovení obchodního zákoníku (např. dle § 265 obchodního zákoníku výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany), či zda je nutné s ohledem na ustanovení § 262 odst. 4 aplikovat právní předpis obecného občanského práva, konkrétně vyhlášku č. 142/1994 Sb. Domnívám se, že znění § 262 odst. 4 je natolik jasné, že nepřipouští jiný výklad, než že i pro odpovědnost za prodlení při placení peněžitého dluhu je nutné použít pravidel (sankcí) upravených v občanském zákoníku, resp.

---

² v této souvislosti jsou jistě zajímavé úvahy nad právní a faktickou odlišností úvěrové smlouvy a smlouvy o půjčce a tomu odpovídající právní důsledky (v marketingové praxi se produkty bank jeví jako půjčky, smluvní režim je však striktně směřován ke smlouvě o úvěru), rozdíly mezi nimi se zabýval např. Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí Sp. 32 Cdo 922/2007

upravených v prováděcím právním předpise vydaném na základě zmocnění z občanského zákoníku.³

Tento závěr je možné podepřít rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR, který ve svém rozhodnutí sp. zn. 32 Odo 873/2006⁴ ze dne 30. října 2008 zaujímá shodný názor a názorem autora tohoto příspěvku. Je vhodné citovat z tohoto rozhodnutí následovně: „Na závazkový vztah mezi podnikatelem a nepodnikatelem regulovaný částí třetí obchodního zákoníku je třeba kromě jeho ostatních ustanovení aplikovat i § 262 odst. 4 ObchZ. Ten mimo jiné stanovuje, že smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinností vyplývajících ze závazkového vztahu jinak regulovaného obchodním zákoníkem pouze podle zákoníku občanského. V daném případě to znamená, že odpovědnost za prodlení s plněním peněžitého závazku žalovaného vystupujícího v tomto vztahu v postavení nepodnikatele se bude řídit ustanoveními o prodlení dlužníka obsaženými v občanském zákoníku v § 517. Ten umožňuje věřiteli v případě prodlení dlužníka požadovat vedle samotného plnění i úroky z prodlení. Ohledně výše úroků z prodlení odkazuje občanský zákoník na prováděcí předpis. Otázkou zůstává, zda je v obchodněprávní smlouvě, z níž plynoucí odpovědnostní vztahy jsou podrobeny režimu občanského zákoníku, možné ignorovat zákonný odkaz na způsob stanovování výše úroků z prodlení a smluvit si vlastní výši úroků z prodlení či nikoli. Jinými slovy, zda je § 517 odst. 2 ObčZ kogentní nebo dispozitivní normou. Tuto otázku řešil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 17. 3. 2005 sp. zn. 33 Odo 1117/2003, jenž byl publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 26/2006, kde naznal, že povaha ustanovení § 517 odst. 2 ObčZ vylučuje, aby výše úroků z prodlení byla v občanskoprávních vztazích dohodnuta jinak, než stanoví právní předpis, který toto ustanovení provádí. Nejvyšší soud tedy v citovaném rozhodnutí naznal, že § 517 ObčZ odst. 2 je normou kogentní. Na základě toho lze s jistotou konstatovat, že v předmětné smlouvě ... si strany nemohly sjednat úrok z prodlení v jiné výši, než stanoví příslušný prováděcí předpis k § 517 ObčZ, konkrétně nařízení vlády č. 142/1994 Sb.“

Z výše uvedeného plyne, právní režim úroku z prodlení pro smluvní stranu subjektu nepodnikajícího se řídí striktně úpravou práva občanského. To, že se jedná o tzv. absolutní obchod (§ 261 odst. 3 písm. d) obchodního zákoníku, např. smlouvu o úvěru), na věci ničeho nemění. Úroky z prodlení určené v rozporu se zákonem jsou pak jednoznačně neplatné. Pokud se pak u soudu žalobce domáhá nároku na smluvní úrok z prodlení, který je smluvně stanoven jako vyšší, než úrok z prodlení dle práva občanského, nemůže soud na základě takového neplatného smluvního ustanovení žalovaný nárok přiznat, když žalobu v tomto rozsahu (ať už vyčísleném

---

³ § 517 odst. 2 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

⁴ dostupné např. na www.nsoud.cz, sekce Rozhodnutí

úroku z prodlení nebo v procentním nevyčísleném úroku z prodlení) žalobu zamítnout.

Domnívám se, že nelze v dané věci argumentovat opačně např. tak, že by v takových případech docházelo k nedůvodnému zvýhodnění jedné smluvní strany (např. klientů bank, kterým byly poskytnuty peněžní prostředky úvěrovou smlouvou⁵), když tato smluvní strana neplní své povinnosti. Tedy, pokud by jim nemohl být účtován vyšší smluvní úrok z prodlení. K tomu je třeba uvést, že smysl úroku z prodlení je sice také sankční, ale tato sankční složka je pouze částí celkového významu úroku z prodlení, který má i ekonomické funkce. Smluvní strana jako poskytovatel peněžních prostředků může zajistit plnění smluvních povinností jinými instituty s větší vahou sankční složky, např. smluvní pokutou, či možností jednostranně od smlouvy odstoupit a požadovat zaplacení dluhu najednou - namísto ve splátkách.⁶ V případě, že výše úroků z prodlení bude stanovena v rozporu s výše uvedeným rozhodnutím, bude třeba postupovat analogicky dle ustanovení § 369a odst. 4 obchodního zákoníku. Věřitel v takovém případě může u soudu nárokovat pouze úrok z prodlení dle vyhlášky č. 142/1994 Sb. Takto ovšem musí svůj nárok uplatnit, popř. při nesprávně uplatněném nároku podle mého názoru změnit žalobu (při neplatném ustanovení smlouvy o úroku z prodlení nemůže soud bez změny žaloby přiznat automaticky zákonný úrok z prodlení, ačkoliv jinak věřiteli vzniká právo na úrok z prodlení dle občanskoprávních předpisů).

Domnívám se, že smluvní praxe zejména bank a dalších institucí poskytujících peněžní prostředky musí být s ohledem na výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR přehodnocena tak, aby úrok z prodlení plnil skutečně jen funkci právní sankce za pozdní placení dluhu v limitované výši dané právním předpisem (byť s určitým ekonomickým přínosem pro věřitele), nikoliv jako nástroj k získání dalšího nároku na zaplacení další peněžní částky pojatého jako nikoliv zanedbatelné ekonomické navýšení původní pohledávky.

Pracovní verze příspěvku.

Literature:

- Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník, Komentář, I. a II. díl, Praha: C. H. Beck, 2009, 2526 s., ISBN 978-80-7400-108-6
- Štenglová, I. a kol.: Obchodní zákoník, Komentář, Praha: C. H. Beck, 2008, 1378 s., ISBN 978-80-7400-055-3

---

⁵ a to bez ohledu na to, pod jakými obchodními názvy se úvěrová smlouva může skrývat (kreditní karta, povolené přečerpání účtu - kontokorent, "půjčka" peněz atd.)

⁶ když získání peněz úvěrovou formou s odložením placení poskytnutých peněz je jednou z nejdůležitějších motivací uzavření takové úvěrové smlouvy

*Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition.
Brno : Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1*

- www.nsoud.cz

Contact – email

karel.semik@ujep.cz